

ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто основні напрями впливу податкових методів регулювання на розвиток агропромислового комплексу України. Встановлено шляхи вирішення деяких проблем впливу норм Податкового кодексу на розвиток агропромислового комплексу та проведення реформи в даній сфері для її ефективного функціонування.

Аннотация. Рассмотрены основные направления влияния налоговых методов регулирования на развитие агропромышленного комплекса Украины. Установлены пути решений некоторых проблем влияния норм Налогового кодекса на развитие агропромышленного комплекса и проведение реформы в данной сфере для ее эффективного функционирования.

Annotation. The main areas of impact of tax regulation methods on the development of the agro-industrial complex of Ukraine are studied. Solutions to some problems of the Tax Code impact on the development of agro-industrial complex and the reform in this area are found for its effective functioning.

Ключові слова: оподаткування, сільське господарство, сектор сільського господарства України, закордонний досвід.

У системі заходів, спрямованих на стабілізацію розвитку аграрного сектору економіки, одне з пріоритетних місць належить системі оподаткування, яка повинна гнучко реагувати на ті зміни, що відбуваються в галузі і виступати стимулюючим інструментом у регулюванні його розвитку. У посиленні стимулюючої функції прямого оподаткування сільськогосподарських товаровиробників та визначенні найбільш прийняттого механізму їх реалізації, доцільно скористатися досвідом економічно розвинутих країн, де практика запровадження стимулюючого механізму є більш відпрацьованою.

Міністерство доходів і зборів України запропонувало реформувати систему державної підтримки аграрного сектору через застосування двох основних режимів оподаткування: пільгового режиму оподаткування податком на додану вартість (ПДВ) та фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП). Зокрема на обговорення було винесено два можливих варіанти здійснення реформи. Згідно з першим варіантом пропонується відмінити пільгове оподаткування ПДВ і натомість запровадити 7 % ставку ПДВ для сільськогосподарських виробників. При цьому відновлюється система повернення ПДВ при експорті зернових і технічних культур, а оподаткування ФСП залишається в силі. Другий варіант передбачає відміну ФСП і запровадження єдиного податку на рівні 7 % [1, с. 82].

Відміна пільгового режиму оподаткування матиме негативний ефект як для виробників, так і для держави. Це призведе до зниження доходів виробників, які головним чином реінвестуються у подальший розвиток. Крім того, погіршаться інвестиційний клімат і баланс зовнішньої торгівлі.

Пільгове оподаткування є одним із інструментів державної підтримки аграрного сектору. Проте ефективність системи пільгового оподаткування час від часу ставиться під сумнів, а окремі елементи системи переглядаються з огляду на дефіцит державного бюджету і відносно високу прибутковість аграрного сектору. Так, у 2013 році в аграрно-політичному середовищі України точиться серйозна дискусія стосовно перегляду системи оподаткування сільськогосподарського виробництва, зокрема стосовно ФСП і ПДВ.

ФСП – це податок, який стягується з одиниці земельної площі у відсотках від її нормативної грошової оцінки і сплата якого заміняє сплату наступних податків і зборів:

- податку на прибуток підприємств, включаючи авансовий внесок при виплаті дивідендів;
- земельного податку на землі, які використовуються для ведення сільськогосподарського виробництва;
- збору за спеціальне використання води;
- збору за здійснення певних видів підприємницької діяльності (у частині здійснення торговельної діяльності).

Ставки оподаткування ФСП відрізняються залежно від виду землекористування. Так, для ріплі, сіножатей та пасовищ ставка ФСП складає 0,15 %, тобто в середньому 5 – 6 грн/га на рік [2].

Підприємство, яке здійснює свою діяльність у сфері сільського, лісового господарства або рибальства, може вибрати спеціальний режим оподаткування податком на додану вартість за умови відповідності таким критеріям:

- основною діяльністю підприємства є постачання вироблених (наданих) сільськогосподарських товарів (послуг) на власних або орендованих виробничих потужностях, а також на давальницьких умовах;
- питома вага сільськогосподарських товарів/послуг складає не менше 75 % вартості всіх товарів/послуг, наданих протягом 12 послідовних звітних податкових періодів у сукупності.

Незважаючи на це, за звітний період відбулися інші зміни в системі оподаткування, які суттєво знизили обсяг реальних вигод для галузі.

По-перше, згідно з розрахунками, невідшкодування ПДВ при експорті призводить до зниження закупівельних цін на загальну суму 9 млрд грн; це означає, що баланс податкових пільг (включаючи пільги по ПДВ і ФСП) у 2012 році склав лише 8,5 млрд грн [3].

По-друге, іншою суттєвою зміною, що відбулася, було виключення обов'язкових внесків до Пенсійного Фонду

сплати податку на прибуток. Починаючи з 2010 року сільськогосподарські виробники сплачували внесок до Пенсійного Фонду, а пізніше його було замінено на єдиний соціальний внесок. У 2012 році оцінне податкове навантаження, пов'язане з витратами на роботу силу, склало понад 5 млрд грн, і це призвело до зниження загального обсягу податкових пільг вже до 3,4 млрд грн (в еквіваленті пільгового режиму, що діяв на початку 2000-х років) [4].

Отже, якщо номінальний обсяг податкових пільг виглядає вражаюче, реальні вигоди і пільги у період з 2001 по 2012 рік суттєво знизились. Частка податкових пільг у валовій продукції сільського господарства знизилась із 6 % у 2001 році до 3 % у 2012 році. Це свідчить про те, що поступове зростання сільськогосподарського виробництва відбувається на фоні зниження податкових стимулів. Тому пільгове оподаткування в сільському господарстві може вважатися ефективним інструментом підтримки [5, с. 6].

Таким чином, у разі відміни (чи перегляду) пільгового оподаткування сектор може опинитися у важких фінансових умовах. Уже сьогодні деякі специфічні умови певною мірою зменшують та послаблюють ефект пільгового оподаткування. Так, Податковим кодексом (пункт 15 підрозділу 2 розділу XX) [2] запроваджується тимчасове, до 1 січня 2014 року, звільнення від ПДВ операцій з постачання зернових у межах митної території України. Відповідно до цього положення лише прямі закупівлі зернових і технічних культур у виробників (без посередників) підлягають нарахуванню податкового кредиту по ПДВ. У той же час частка посередників на ринку є відчутною, що у взаємодії із зазначеним положенням означає зниження цін і підвищення транзакційних витрат вздовж ланцюга постачання [6, с. 82].

Відміна пільгового оподаткування і відновлення повернення ПДВ при експорті зернових і технічних культур призведе до втрат з боку держави – бюджетні надходження будуть значно нижчими, ніж очікувалось. Наприклад, якщо галузь тваринництва відразу втратить підтримку через ФСП, то більшість виробників стануть нерентабельними і змушені будуть піти з ринку. Таким чином, середньостроковий ефект від додаткових бюджетних надходжень буде значно нижчим, ніж ефект від втрат для бюджету у зв'язку із зниженням обсягів виробництва і, відповідно, доходів виробників як можливої бази оподаткування.

Вплив запропонованої податкової реформи на інвестиційний клімат та зовнішню торгівлю також може бути згубним. Обсяг капітальних інвестицій в аграрний сектор був дещо вищим за обсяг податкових пільг в останні роки (20 млрд грн проти 18 млрд грн у 2012 році [3]). Це означає, що крім прямого впливу на доходи виробників, пільгове оподаткування справляє непрямої позитивний вплив на інвестиції. В даному контексті відміна податкових пільг може зумовити зниження інвестиційної активності і відтермінування подальшого підвищення продуктивності. Крім того, у зв'язку зі зниженням обсягів виробництва можуть бути втрачені можливості для покращення балансу торгівлі сільськогосподарською продукцією [7, с. 75].

Аналіз зазначених проблем дає змогу зробити декілька висновків. По-перше, положення Податкового кодексу щодо нарахування податкового кредиту за ПДВ повинні бути змінені, якщо існує намір відновити відшкодування ПДВ при експорті зернових і технічних культур.

По-друге, податкова реформа, яка ставить за мету рівність умов оподаткування для аграрного та інших секторів повинна врахувати структурні особливості розвитку та підгалузеві диспаритети в сільському господарстві і, як наслідок, запропонувати покроковий підхід до трансформації податкового режиму. Необхідною є розробка механізмів компенсації щодо втрачених стимулів для підвищення ефективності і продуктивності [1, с. 124].

Європейський досвід підтверджує важливість специфічної підтримки для аграрного сектору. З огляду на роль сільського господарства у наданні спеціальних громадських послуг і цінності для навколишнього середовища нещодавнє прийняття нової Спільної аграрної політики ЄС на період 2014 – 2020 років підтримує це твердження. Сільське господарство України надає такі ж послуги і несе в собі такі ж цінності не лише на національному, але й на міжнародному рівнях. Таким чином, існує досить поважна причина для застосування схожого підходу до забезпечення сталого розвитку аграрного сектору України.

Наук. керівн. Тищенко О. М.

Література: 1. Черевко Г. В. Формування та використання персоналу в системі ресурсозабезпечення сільськогосподарських підприємств : монографія / Г. В. Черевко, Н. І. Василенка. – Львів, 2013. – 209 с. 2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 3. Сайт державного комітету статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Матеріали офіційного сайту Національного банку України за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>. 5. Мала С. І. Використання зарубіжного досвіду стимулювання праці в сільськогосподарських підприємствах / С. І. Мала // Проблеми науки. – 2013. – № 5. – С. 40–45. 6. Лупенко Ю. О. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / Ю. О. Лупенко, В. Я. Месель-Веселяк. – К. : ННЦ "ІАЕ", 2012. – 182 с. 7. Стецюк П. А. Фінансові проблеми розвитку аграрного виробництва / П. А. Стецюк, О. Є. Гудзь // Економіка АПК. – № 4. – 2012. – С. 73–79. 8. Андрійчук В. Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку : [монографія] / В. Г. Андрійчук. – Ніжин : ТОВ "Видавництво "Аспект-Поліграф", 2011. – 216 с.